

FÖRFATTARFÖRBUNDET OM DIGITALISERING AV LITTERATURSKATTEN OCH GENERELL AVTALSLICENS

Författarförbundet anser att litteraturpolitiken ska främja läsande och tillgång till litteraturen för alla. Förbundet vill att litteraturskatten ska digitaliseras och ser införandet av en generell avtalslicens i Upphovsrättslagen som ett möjligt sätt att ge tillgänglighet på rimliga villkor.

Upphovsrättsutredningen, Google, digitalisering av litteraturskatten och avtalslicens

I juni 2009 fick den sittande upphovsrättsutredningen tilläggsdirektiv som innebar att man skulle ta ställning till avtalslicensbestämmelser för bibliotek. Tilläggsdirektiven är direkt föranledda av den diskussion som just nu förs beträffande förutsättningarna för digitalisering och tillgängliggörande av bibliotekens samlingar, en diskussion som i högsta grad intensifierats i anslutning till den så kallade Google-uppgörelsen mellan Google och de amerikanska författarna och förläggarna om förutsättningarna och villkoren för digitalt tillgängliggörande av amerikanska biblioteks samlingar. Den uppgörelsen har gjort det alltmer uppenbart att lagstiftningen måste kunna erbjuda lösningar på de rättsliga problem som uppstår vid massanvändning av upphovsrättsligt skyddat material.

Sverige och övriga nordiska länder har sedan länge en etablerad ordning med avtalslicenser i sina upphovsrättslagar, som kommit till just för att lösa denna typ av problem. För svensk del behövs dock en anpassning av lagstiftningen för att vi skall kunna hantera digitala bibliotek inom ramen för avtalslicenssystemet. Dessutom måste riksdag och regering bidra med offentliga medel för de omfattande digitaliseringsprojekt som krävs.

Den svenska avtalslicensbestämmelsen för biblioteken är idag avgränsad till att gälla artiklar och korta avsnitt. För att kunna erbjuda en lösning beträffande digitala bibliotek måste bestämmelsen utvidgas till att inkludera hela verk.

I Norge pågår ett intressant försöksprojekt. Nationalbiblioteket och upphovsrättsorganisationen Kopinor (som företrädare för rättighetshavarnas organisationer) är parter i ett avtal som möjliggör att böcker digitaliseras och görs tillgängliga, samtidigt som rättighetshavarna får betalt.

Trycket på att hitta upphovsrättsliga lösningar på frågor som aktualiserats av den digitala revolutionen har således ökat. Fildelningsdebatten och den debatt som uppstått i och med Google-överenskommelsen är bara två komponenter som bidragit till detta. Google-diskussionen har varit bra på så vis att även vissa producenter som tidigare varit mycket låsta i sin hållning till digitalt tillgängliggörande nu är mer öppna för nya lösningar. Samförstånds-lösningar är nödvändiga för att få legitimitet kring systemet. Den nordiska modellen kan också komma att tjäna som förebild för länder som tidigare ställt sig skeptiska till avtalslicenskonstruktionen.

AVTALSLICENS är en lagstiftningskonstruktion som gör att t ex ett bibliotek som på avtalslicensens grund träffar avtal om en viss användning av upphovsrättsligt skyddade verk med en organisation som företräder flertalet svenska upphovsmän på området, genom licensverkan också får rätt att använda verk av upphovsmän som inte tillhör den

avtalslutande organisationen. Avtalslicenskonstruktionen gör det alltså möjligt att träffa avtal som möjliggör lagligt nyttjande av t ex utländska upphovsmäns verk eller verk där upphovsmannen är okänd. Den upplåtande organisationen tar sedan ansvar för att de ersättningar som genereras genom avtalet kommer rättighetshavarna tillgodo. Som exempel på avtalslicensbaserade nyttjanden kan nämnas Sveriges Radios utsändning av uppläsningar av utgivna litterära verk, fotokopiering ur offentliggjorda verk för undervisningsändamål och vidareändring av TV-program genom kabel. Exempel på organisationer som kan teckna avtalslicensavtal för sina områden och/eller fördela ersättningar från sådana avtal är Sveriges Författarförbund, Bonus Presskopia, Copyswede och ALIS.

Som ett viktigt exempel på den utveckling som måste mötas med gemensamma framtidsinriktade initiativ beslutade Sveriges Författarförbund, Svenska Förläggareföreningen och Kungliga Biblioteket om ett samarbete enligt nedanstående riktlinjer som de tre parterna kom överens om den 15 december 2009:

”Sveriges digitala bibliotek”

Ett samarbete mellan Kungl. biblioteket, Svenska Förläggareföreningen och Sveriges Författarförbund

Den idé som förenar oss är att vi vill skapa ett digitalt bibliotek där den samlade svenska bokutgivningen görs tillgänglig för allmänheten på nätet. I den här idéskissen kallar vi det ”Sveriges digitala bibliotek”.

Här ska man kunna läsa böcker som inte går att köpa på marknaden.

Vi som står bakom denna idéskiss är tre centrala aktörer på litteraturområdet:

Sveriges Författarförbund (SFF), Svenska Förläggareföreningen (SvF) och Kungl. biblioteket (KB).

SFF värnar yttrandefrihet och upphovsrätt sedan 1893. Det digitala biblioteket behöver slå vakt om båda. Författarförbundet strävar efter en bred samsyn kring digitaliseringen av vårt litteraturarv och bidrar till att det görs tillgängligt för allmänheten på rimliga villkor. Genom att förhandla och sluta avtal kan vi bidra med stadga åt projektet. Författarförbundet gläds åt samarbetet i det här projektet som är en förutsättning för en långsiktig satsning som tar tillvara både allmänhetens, författarnas, översättarnas och förläggarnas intressen.

SvF representerar genom sina 70 medlemsförlag en stor del av den svenska allmänutgivningen av böcker. Bokförlagen har under den senaste tioårsperioden breddat sin verksamhet och blivit ljudboksutgivare. Nu växer även utgivningen av e-böcker och det är en ambition hos många förlag att kunna publicera författarnas verk i olika tekniska format och försäljningskanaler.

KB, Sveriges nationalbibliotek, har sedan 1661 samlat in, bevarat, beskrivit och tillhandahållit den svenska tryckproduktionen i dess helhet. I kraft av sina rika samlingar har KB därför en unik position i svenskt kultur- och samhällsliv. För att nationalbiblioteket ska kunna fungera fullt ut som en modern resurs för forskning och studier krävs idag att tillhandahållandet av det litterära kulturarvet kan ske även i digital form. Hitintills har dock digitaliseringen av samlingarna varit mycket begränsad.

Hur vi vill gå vidare

Detta är ett stort projekt som kommer att ta tid att förverkliga. Vår idé är att börja digitalisera äldre verk och att tillgängliggöra dem på KB:s webb. Huvudinriktningen ska vara att böcker som inte går att köpa i tryckt form eller som e-bok ska tillhandahållas fritt för läsarna. Tillgängliggörandet kan dock anpassas efter olika förutsättningar.

SFF och SvF ska i samarbete med övriga representanter för rättighetshavare och producenter verka för att rättigheterna ska kunna klareras på ett enkelt sätt. I dagsläget är det komplicerat att förvärva rättigheterna för massdigitalisering av böcker som görs tillgängliga på nätet. Upphovsrättslagen är dock f.n. under översyn och regering och riksdag har möjlighet att fatta beslut, som underlättar förverkligandet av Sveriges digitala bibliotek. KB, SFF och SvF är överens om att villkoren för digitalisering och tillgängliggörande på nätet bör regleras genom kollektiva avtalslicenser.

KB ska ansvara för digitalisering av materialet och för den portal där böckerna görs tillgängliga för läsarna. Sveriges digitala bibliotek är ett forsknings- och utbildningspolitiskt projekt. Det finns även ett allmänintresse i att göra vårt kulturarv tillgängligt för så många som möjligt. Det är en av grundstenarna i EU:s kulturprogram, och även en del av informationssamhället, inom vilket många länder i detta avseende kommit betydligt längre än Sverige. Vår tanke är att det digitala biblioteket tar vid där den marknadsdrivna utgivningen slutar. Det är därför nödvändigt att en finansiering kommer till stånd genom vilken KB får ökade ekonomiska resurser, såväl genom privata som statliga initiativ, för att det digitala biblioteket ska bli verklighet.

Som inledning till ett förverkligande har KB, SFF och SvF för avsikt att initiera ett begränsat pilotprojekt på temat "Fyrtioalister" med ett urval av lyrik, prosa och tidskrifter från Sveriges litterära 1940-tal.